

DATABASE WERPT LICHT OP GENEESKUNDESTUDENTEN TIJDENS DUITSE BEZETTING

'S OCHTENDS IN EEN SCHUILPLAATS, 'S MIDDAGS TENTAMEN DOEN

Gemobiliseerde studenten in Groningen, in uniform en op genummerde zitplaatsen, tijdens het college van de hoogleraar pathologie J.J.Th. Vos, eind 1939 of begin 1940.

Voor geneeskundefaculiteiten brak met de bezetting een onzekere en angstige tijd aan. Studenten en docenten verdwenen, soms om nooit meer terug te komen. Het onderwijs ging ondergronds. Oud-hoogleraar medische geschiedenis Mart van Lieburg maakte een database van dit bijzondere cohort en publiceert dit najaar een boek.

UNIVERSITEITSMUSEUM GRONINGEN

Een spoorwegstaking maakt het Frans de Stoppelaar en zijn medestudenten, september 1944, onmogelijk om vanuit het Gooi naar de medische faculteit in Utrecht te reizen. In het boekje *Studenten onder bezetting* van Wim Blase beschrijft De Stoppelaar de gevonden oplossing hiervoor. Een docent die in Hilversum woonde, nam de tentamens schriftelijk af en verstuurde ze per post naar de hoogleraar, die de uitslag terugstuurde. 'In de laatste maanden vóór de bevrijding werd deze gang van zaken

Lieburg dook de afgelopen jaren in de wereld van geneeskundestudenten tijdens de bezetting. Nu heeft hij de lijst zo goed als compleet van zo'n vijfduizend studenten die in de oorlog afstudeerden of in die jaren begonnen. Hij beschikt over hun namen, studentgegevens, datums van artsexamens, maar vaak ook de pasfoto's op hun studentkaart, dagboeken en uitgegeven memoires. Ook monumenten voor geneeskundestudenten heeft Van Lieburg in zijn database opgenomen, zoals dat in Gorredijk voor verzetsman Lammert Heringa (zie *kader*).

Nazigeneeskunde

Van Lieburg besloot een boek te schrijven over dit bijzondere cohort en te beginnen bij de jaren dertig, waarin het klimaat op de medische faculteiten onder druk kwam te staan door opkomende nazigeneeskunde. Gevluchte Joodse studenten en docenten uit Duitsland meldden zich. Augustus 1939 volgde de mobilisatie: studenten zaten geüniformeerd in de collegezalen. Bij de Duitse inval in mei 1940 raakten ze gewond, zoals Leendert van der Harst die de Wilhelminabrug in Maastricht moest verdedigen. Zijn medische kennis kwam van pas, blijkt uit zijn verslag: 'Mijn verwonding bestond uit een schot onder het sleutelbeen, door de longtop en uitgaande achter onder het schouderblad. Ik had veel bloedverlies en ben van schrik flauwgevallen. Even daarna kwam ik weer bij en heb ik aan den sergeant Gijzelaar, die toen

'IK HAD VEEL BLOEDVERLIES EN BEN VAN SCHRIK FLAUWGEVALLEN'

wel zeer belemmerd door de slavenjachten van de bezettende macht; menig student zat 's ochtends in z'n schuilplaats, terwijl hij 's middags tentamen moest doen; menig student kon men gekleed als een ... vrouw zich zien begeven naar z'n studiegenoten, om elkaar in studieperikelen te helpen of om op een centraal punt tezamen met andere "schijn-vrouwen" zich aan een tentamen te onderwerpen.'

Lijst compleet

Gepensioneerd hoogleraar medische geschiedenis Mart van

MEDISCH STUDENTEN HERDACHT

Anda Kerkhoven, geneeskundestudent in Groningen, vervalste persoonsbewijzen en verspreide distributiebonnen. Ze werd op 19 maart 1945 geëxecuteerd. Kunstenaar Johan Dijkstra nam haar op in het tableau van de gedenkramen in de aula van het academiegebouw in Groningen.

FOTO OORLOG EN VERZETSCENTRUM GRONINGEN

Lammert Heringa, medisch student in Groningen, richtte een verzetsgroep op en verraadde onder druk in gevangenschap nooit kameraden. In een Duitse gevangenis kreeg hij hongeroedeem en vlektyfus. April 1946 overleed hij aan tuberculose. Een gedenkplaat gemaakt door beeldhouwer W.J. Valk hangt in de Lammert Heringastrijte te Gorredijk. FOTO ELINE VAN LIEBURG

met zijn schutter en helper bij mij waren [...] aangegeven wat zij moesten doen.'

Er zijn mooie boeken geschreven met universiteitsgeschiedenissen, zegt Van Lieburg. 'Maar als ik het register van zo'n boek naast mijn database leg, dan kan ik zien dat iemand die daarin beschreven staat als "student" zonder toelichting, een medisch student was.' Van Lieburg vertelt kleurrijk over de wereld die daarmee opengaat. 'Bijzonder is dat de studenten geneeskunde elkaar op twee plekken heel intensief treffen: bij de practica en als co-assistent in de kliniek. Voor practica fietste je naar het betreffende instituut. Dat waren allemaal aparte gebouwen. Je had het laboratorium van fysiologie, het anatomisch instituut. Dat waren eigenlijk bolwerkjes van de directeur-hoogleraar en het personeel. Soms was de hoogleraar ontslagen, opgepakt of juist een uitgesproken NSB'er. Dat bepaalde het politieke klimaat op zo'n instituut.'

In zijn zoektocht naar het leven van de geneeskundestudent realiseerde Van Lieburg zich ook dat de medisch studenten de eerste twee, drie jaar voor een groot deel te vinden waren in de wis- en natuurkundefaculteiten. Ook die hoogleraren drukten een stempel. Zo speelde hoogleraar scheikunde Hilmar Backer een grote rol in het leven van verzetsstrijder

Lammert Heringa uit Gorredijk. 'Heringa had les van Backer en zat later bij hem ondergedoken.'

Aangrijpende brieven

Het onderwijs aan de faculteiten komt in de bezettingsjaren – soms langzaam, soms abrupt – stil te liggen, maar clandestien gaat het door. Van Lieburg: 'Hoogleraren geven bij hen thuis college aan kleine groepjes. Als de universiteiten in augustus 1945 opengaan, komen studenten uit alle hoeken en gaten tevoorschijn. Sommige eerstejaars uit 1940 doen in 1945 examen op hoog niveau. Zij hebben dus kunnen doorstuderen in de oorlog.'

Maar velen moesten hun examen tot ver in de jaren vijftig uitstellen. Tientallen moesten onderduiken, kwamen om in de kampen of zijn gefusilleerd. Zij die in 1943 weigerden de Duitse loyaliteitsverklaring te tekenen, waren tewerkgesteld in Duitsland. Domineeszoon Han Cuperus komt zo in Berlijn terecht. 'De aangrijpende brieven die hij aan zijn ouders schreef, werden uitgegeven. Op het allerlaatst is hij nog omgekomen bij een bombardement. Na een eerdere luchtaanval had hij geschreven: "Hoe is 't mogelijk, dat de mensen zulke middelen uitdenken om elkaar te vermoorden. Af en toe ben ik de wanhoop nabij en vraag ik mij af, waarom ik eigenlijk nog leef. Het heerlijke echter is, dat ik mijn geloof heb, dat me dikwijls zo'n rust, steun en berusting geeft."'

Inspirerend

Niet alleen bij helden wil Van Lieburg stilstaan, zoals bij de Groningse geneeskundestudent Anda Kerkhoven (zie *kader*). Ook collaborateurs zitten in zijn databestand. 'Eigenlijk vervelend, je wilt geen familie kwetsen. Maar het is niet anders, het is gewoon verschrikkelijk wat ze gedaan hebben. Frits Houdijk, de leider van de collaborerende studenten, was medisch student.

Hij is na de oorlog gewoon huisarts geworden.' In een ongelofelijk moeilijke situatie hebben geneeskundestudenten keuzes moeten maken. 'Ik vraag me vaak af waar de helden de moed vandaan hebben gehaald. Ze hadden allemaal ouders, kwamen niet zelden uit artsengezinnen.' Van Lieburg wil niet het zoveelste boek over verzet of studenten of een ander algemeen onderwerp schrijven: 'Mijn vraag is: wat maakt deze groep specifiek? Deels deden ze hetzelfde als alle andere studenten. Maar voor een deel handelden ze bijzonder: vanuit hun beroepsethiek, maar ook omdat ze in kampen en elders al medische hulp konden verlenen. Ik vind het buitengewoon fascinerend en inspirerend dat ze in politiek moeilijke omstandigheden de eigen vrijheidsprincipes en medische overtuiging lieten spreken. Dan ben je terug bij het motto van Medisch Contact dat je kunt parafaseren als: 'Alleen een vrij medisch student kan een goed geneesheer worden.' AIS

'HET IS GEWOON
VERSCHRIKKELIJK WAT
ZE GEDAAN HEBBEN'

'Kameraad Houdijk' tijdens zijn toespraak op de Eerste Landdag van het Nationaal Socialistisch Studentenfront op 15 november 1941.